

In memoriam

НАПУСНА НИ АКАД. ТОДОР НИКОЛОВ

<https://doi.org/10.35101/prg-2021.1.7>

На 26 март, само месец след като навърши достолепните 90 години, ни напусна акад. Тодор Николов, един от най-ярките представители на геологическата наука в България – човекът и ученият положил българското антарктическо начало.

Роден е на 26.02.1931 г. в с. Варана, Плевенско, където завършва началното си образование. Основното и средното си образование завършва в гр. Левски, а висшето – през

1955 г. в СУ „Св. Климент Охридски“, специалност „Геология“. След дипломирането си започва работа като геолог в Балканския геолого-проучвателен регион към Комитета по геология. От 1957 г. научната му кариера е трайно свързана с Геологическия институт към БАН и Софийския университет. Тук той преминава през всички степени в научната йерархия – от младши до старши научен изследовател и преподавател. През 1960 г. специализира в СССР. Провежда специализации през 1968 г. в Сорбоната в Париж, а през 1974 г. в Университета в Дижон, Франция. Ръководи секция „Палеонтология и стратиграфия“ в Геологическия институт към БАН. В Софийския университет преминава през званията доцент и професор, като е ръководител на катедра „Геология и палеонтология“, зам.-декан и декан на Геолого-географския факултет, а през 1980-1987 г. е зам.-ректор на СУ. Доктор е по геология (1967 г.) и доктор на геолого-минералогическите науки (1984 г.), дългогодишен професор (от 1979 г.) в Софийския университет и в Геологическия институт (1996-2002 г.). От 2003 г. е гост-професор в Географския институт на БАН. Член-кореспондент (1984 г.) и действителен член (академик) е на Българската академия на науките (1997 г.).

Академик Тодор Николов има дългогодишна и всеотдайна научноизследователска, преподавателска и обществена дейност и огромен принос за утвър-

ждаването и издигането на авторитета на българската наука, в т.ч. Българската академия на науките и Софийския университет у нас и в чужбина. Той е световно признат български учен с основни научни интереси и приноси в областта на: регионалната геология; седиментологията; палеонтологията и стратиграфията; теорията на еволюцията и палеогеографията:

➤ Регионална геология: геоложки строеж и геоложка еволюция на отделни региони от България, други европейски страни, мобилни зони и орогенни прояви в Тетиса, полева геология на нефта и газа;

➤ Палеонтология и стратиграфия: изучената от него таксономия и еволюция на амонитите (установил е над 50 нови за науката таксони), юрско-кредна граница, долнокредна стратиграфия и амонитна палеонтология, принципи и методи на стратиграфията (съавтор е на Стратиграфския кодекс на България, 1982), секвентната и събитийна стратиграфия. Те са в основата на съвременната амонитна палеонтология и са безусловен принос в световната наука. Акад. Т. Николов установява и характеризира за първи път в науката 12 нови амонитни родове, които впоследствие са потвърдени и цитирани от чуждестранни учени от целия свят. Научните му трудове са публикувани в България, Франция, Германия, Англия, Русия, Швейцария, Украйна.

➤ Теория на еволюцията: фактори, закономерности и възлови моменти в еволюцията на организмите; еволюция на екосистемите, еволюция на поведението; адаптация; кризи и катастрофални явления в еволюцията; влияние на орбитални фактори върху геоложкия летопис;

➤ Палеогеография и палеоклиматология.

Под ръководството на акад. Тодор Николов са израснали няколко поколения български учени геолози, предимно палеонтолози и стратиграфи – дипломанти, специализанти и докторанти, много от които днес са доценти и професори. В голяма степен заслугата за създаването на съвременната българска палеонтолого-стратиграфска школа в геологията се дължи на акад. Тодор Николов.

Една от най-продуктивните и оригинални негови идеи е материализирана в гр. Елена като учебно-научна база на Софийския университет с Музей по палеонтологията. Той е в основата на първоначалното реализиране на идеята за организиране на изследванията в Антарктида от страна на български учени, за да бъде България пионер в овладяването на ледения континент.

Акад. Тодор Николов е автор на множество публикации, монографии, учебници, научни статии и студии. Научно му творчество обхваща над 270 труда с над 1300 цитирания; в т.ч. 175 научни публикации, 6 монографии и книги, 3 университетски учебника, 3 учебно-методически ръководства, над 70 научнопопулярни статии, интервюта и др. Има публикации в България, Франция, Германия, Англия, Русия, Швейцария, Украйна. Дългогодишен главен редактор е на сп. „Доклади на БАН“ и е автор на изключително интересни и достъпни за широката публика научно-популярни книги – „Дългият път на живота“, „Империята на динозаврите“, „Еволюцията – тази сладка загадка“ и др., които допринасят за популяризиране на българската наука.

Със своя висок авторитет е заемал редица отговорни постове: ръководител на катедра по палеонтология, зам.-декан и декан на Геолого-географски факултет, зам.-ректор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, председател на Отделението за природо-математически и инженерни науки към Събра-

нието на академиците и член-кореспондентите. През един от най-сложните периоди в развитието на общественно-политическия и научния живот в България той е председател на Президиума на висшата атестационна комисия (ВАК) при Министерския съвет (1987-1990) и член на президиума на ВАК (2006-2011). На всички отговорни длъжности и постове, които заема, той успява да се налага като принципен и честен ръководител, а всички които работят в близък контакт с него, ценят деловите му качества, добронамереност и ерудиция.

Международното му признание се потвърждава от присъденото му почетно звание „доктор хонорис кауза“ на Университета „Пол Сабатие“ в Тулуза, Франция (1994 г.). Член е на редица български, чуждестранни и международни научни дружества и асоциации. Почетен член е на Френското (1978 г.), Сръбското (2001 г.) и Българското геологическо дружество (2005 г.). Носител е на национални и чуждестранни ордени и медали; Кавалер на френския орден „Академични палми“. Чел е лекции в редица университети във Франция (Дижон, Гренобъл, Тулуза, Университета „Пиер и Мария Кюри“, Париж), Русия (Москва и Санкт Петербург), Гърция (Атина), Германия (Тюбинген), Нова Зеландия (Уелингтън) и др.

През юли 2018 г. 87-годишният български геолог е сред най-блестящите участници на конференция в град Фукуока, Япония. Още след първите думи, които произнася от доклада си на тема „Науката срещу страха“, залата притихва и затаява дъх до края на изложението. Знаменитите му думи са паметни: „При всички случаи заплахата за планетата ни не са естествените катастрофални явления, свързани с нейната динамика, а с отношението на човечеството към неговата люлка.“

На върха на патриаршеската си възраст, с уникалното си чувство за хумор видният геолог споделя, че може би е дошло време да се развие нов клон на науката – политическа геология (или човекът като бедствие за планетата).

Десетки и стотици са трудовете на земния академик геолог, написани на разбираем, достъпен език. Автор е и на есета, пътеписи, автобиографични страници, които издават безспорен художествен талант. По повод 90-годишния юбилей излиза обновена автобиографичната му изповед под заглавие „Дългият път към науката“. На места разказът звучи като приключенски роман, а мястото на действието не са пустинни земи или джунгли, а отговорни научни форуми сред колеги – светилина на световната наука.

Загубихме един изключителен учен със значителен принос за повишаване нивото на българската наука. С неговата кончина академичната общност от НИГГГ към Българската академия на науките губят един голям и достоен учен, с широка култура и ерудиция, прекрасен педагог и обичан учител, оставил след себе си достойни наследници.

Поклон пред паметта и делото на акад. Тодор Николов!

От Академичната общност на Националния институт по геофизика, геодезия и география към Българската академия на науките

Проф. д.н. Георги Алексиев